

1 ตำบล 1 มหาวิทยาลัย
พัฒนาท้องถิ่นแบบยั่งยืน
 ด้วยองค์ความรู้และพลังมหาวิทยาลัย เพื่อแก้ปัญหาความยากจน
 แบบมีเป้าหมายชัดเจน (Targeted Poverty Alleviation)

จาก 1 ตำบล 1 มหาวิทยาลัย สู่การพัฒนาอัตลักษณ์ท้องถิ่น 3 ตำบล จังหวัดตราด เพื่อยกระดับการท่องเที่ยวโดยชุมชน

สถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ทำให้บัณฑิตจบใหม่ว่างงาน ประชาชนรายได้ลดลง ตกงาน และต้องย้ายกลับถิ่นฐานจำนวนมาก ทำให้ทุกภาคส่วนต่างได้รับผลกระทบอย่างรุนแรง โดยเฉพาะการท่องเที่ยวและการส่งออกซึ่งเป็นรายได้หลักของประเทศ ส่งผลให้เกิดปัญหาเศรษฐกิจและสังคมตามมา โครงการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลแบบบูรณาการ (1 ตำบล 1 มหาวิทยาลัย) ของกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม เป็นนโยบายหนึ่งในการฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมของประเทศโดยการสร้างฐานรากให้มั่นคง ด้วยการเปลี่ยนวิกฤติโควิด-19 ให้เป็นโอกาสในการสร้างเศรษฐกิจฐานรากระดับท้องถิ่นและชุมชน เพื่อให้เติบโตอย่างยั่งยืนผ่านการเพิ่มประสิทธิภาพทางการท่องเที่ยวและบริการเชิงสร้างสรรค์ โดยยกระดับโครงสร้างพื้นฐาน และสนับสนุนกระบวนการผลิตที่เกี่ยวข้อง มุ่งเน้นการฟื้นฟูเศรษฐกิจในระดับชุมชน ทั้งการสร้างงาน การพัฒนาอาชีพ เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีเป้าหมายหลัก คือ แก้ปัญหาการว่างงาน และความยากจนของชุมชน โดยให้นักศึกษา บัณฑิตจบใหม่ ทำความเข้าใจในการทำข้อมูล

ชุมชนเพื่อนำไปสู่การพัฒนาในพื้นที่ รวมถึงมุ่งให้ประชาชนในพื้นที่ได้เรียนรู้จากกรณีปฏิบัติ

ด้วยเหตุนี้ มหาวิทยาลัยของรัฐที่กระจายอยู่ตามภูมิภาคต่างๆ ของประเทศ รวมถึงมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ จึงได้รับมอบหมายให้คัดเลือกตำบลเพื่อเข้าร่วมโครงการฯ และทำหน้าที่เป็น System Integrator ในระดับตำบล โดยใช้องค์ความรู้ เทคโนโลยีและนวัตกรรมที่มีอยู่ ประสานและร่วมทำงานกับจังหวัด องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานอื่นๆ เพื่อให้เกิดการบูรณาการโครงการในพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นไปตามความต้องการของพื้นที่อย่างแท้จริง อันจะนำไปสู่การยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลที่จะช่วยลดความยากจนอย่างมีเป้าหมายชัดเจน

สาขาวิชาการท่องเที่ยว คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ ได้เคยจัดโครงการพัฒนาศักยภาพบุคลากรทางการท่องเที่ยว และโครงการอบรมเยาวชนผู้สื่อความหมายทางการท่องเที่ยวท้องถิ่น ให้กับบุคลากรที่มีส่วนเกี่ยวข้องใน

จังหวัดตราด ทำให้เห็นถึงศักยภาพในการท่องเที่ยวของจังหวัดที่สามารถนำมาพัฒนาต่อยอดให้ตรงกับเป้าหมายหลักของโครงการนี้ ประกอบกับจังหวัดตราด เป็นหนึ่งใน 55 จังหวัดเมืองรองตามนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อแก้ปัญหาการกระจุกตัวของนักท่องเที่ยวในเมืองหลัก รวมถึงเป็นจังหวัดหนึ่งในพื้นที่เขตเศรษฐกิจสำคัญโครงการเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก และยังได้รับคัดเลือกให้เป็นพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน ดังนั้น การเตรียมความพร้อมในการส่งเสริมและยกระดับการท่องเที่ยวจึงเป็นสิ่งจำเป็นในการช่วยฟื้นฟูเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตของผู้คนในท้องถิ่น โดยเฉพาะการนำทุนทางสังคมด้านภูมิปัญญาและอัตลักษณ์ท้องถิ่นมาพัฒนาเพื่อส่งเสริมและยกระดับการท่องเที่ยวโดยชุมชน จากการเลือกตำบลที่มีความโดดเด่นและแตกต่างในด้านอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่น 3 ตำบลในจังหวัดตราด คือ

ตำบลหนองคันทรง เป็นหนึ่งใน 13 ตำบลของอำเภอเมืองตราด มีพื้นที่เป็นที่ราบลุ่ม อากาศชุ่มชื้นเหมาะแก่การเกษตร และบางส่วนติดชายฝั่งทะเลทำให้มีป่าชายเลนที่อุดมสมบูรณ์และเต็มไปด้วยสัตว์ทะเลซึ่งเอื้อต่อการทำประมง ยิ่งไปกว่านั้น ในพื้นที่ยังมีศักยภาพและความหลากหลายของทรัพยากรทางการท่องเที่ยว โดยเฉพาะความอุดมสมบูรณ์ของป่าชายเลนในหมู่บ้านท่าระแนะ ที่มีต้นตะบูนเก่าแก่จำนวนมาก ซึ่งรากของแต่ละต้นเลื้อยแผ่กว้างถักทอเป็นคลื่นอยู่เหนือพื้นดินจนกลายเป็น “ลานตะบูน” ซึ่งเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และเป็น 1 ในสถานที่ท่องเที่ยว Unseen ของจังหวัดตราด รวมถึงยังเป็นแหล่งอาหารอันอุดมสมบูรณ์และเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของเหยี่ยวแดงจำนวนมาก

อีกทั้งยังมีเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในการเป็นศูนย์กลางท่าเรือสำเภาจีนในอดีต ทำให้มีวัฒนธรรมชนพื้นเมืองตราดเชื้อสายจีน และสมุนไพรโบราณต่างๆ ที่พ่อค้าชาวจีนโบราณต่างแล่นเรือใบมาสรรหาจากเมืองตราดเพื่อนำไปขาย รวมถึงมรดกภูมิปัญญาของชาวบ้านในการผลิตเครื่องจักสานจากใบคันทรงและใบจาก และชาสมุนไพรจากหัวร้อยรู หรือ ว่านหัวร้อยรูที่เชื่อกันว่าเป็นยาอายุวัฒนะและมีสรรพคุณใช้รักษาโรคมะเร็งได้จนกระทั่งคนในพื้นที่บอกต่อกันว่า “จิบขาร้อยรู อยู่ร้อยปี”

ตำบลไม้รูด เป็นชุมชนชาวประมงเก่าแก่ในอำเภอดงใหญ่ที่เห็นถึงคุณค่าของทรัพยากรทางทะเล และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ด้วยการประกาศกำหนดเขตอนุรักษ์ให้เป็นที่อยู่อาศัยและขยายพันธุ์ ปู ปลา กุ้ง เพื่อให้สิ่งมีชีวิตทางทะเลในเขตชุมชนมีที่อยู่อาศัยที่สมบูรณ์ ส่งผลให้ปริมาณสัตว์น้ำ เพิ่มขึ้น นอกจากนี้ ยังมีการจัดตั้ง “ธนาคารปูม้า” ขึ้น เพื่อฟื้นฟู ขยายพันธุ์ปูม้าให้อุดมสมบูรณ์

ธนาคารปูม้าแห่งนี้ดำเนินการโดยสมาชิกในชุมชนที่จับปูม้าที่มีไข่นอกกระดองได้ โดยนำมาฝากที่ธนาคารปูม้าเพื่ออนุบาลจนมีการไช่ไข่ออกเรียบร้อยแล้ว หลังจากนั้นธนาคารจะส่งคืนแม่ปูให้สมาชิกที่เอาปูมาฝาก และนำลูกปูจากไข่ที่ไช่ไข่ออกมาไปปล่อยคืนทะเล ซึ่งเห็นผลชัดเจนว่า จำนวนปูมีปริมาณเพิ่มขึ้น ทำให้เศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้น

นอกจากนี้ ชุมชนบ้านไม้รูดยังมีความเป็นมิตรด้วยวิถีชีวิตชาวประมงที่น่าสนใจและอาหารทะเลสดใหม่ มีแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลาย เช่น หาดทรายสองสี หาดไม้รูด หาดบ้านขึ้น หาดราชากรณย์ และเขาล้านที่มีประวัติศาสตร์เกี่ยวกับการสู้รบสมัยสงครามอินโดจีน รวมถึงกิจกรรมการท่องเที่ยวที่น่าสนใจเกี่ยวกับวิถีชุมชนพื้นบ้าน ได้แก่ การงมหอย การวางอวนกุ้งและปลา การทำลอบปู ซึ่งเป็นอุปกรณ์ที่ไม่ทำลายระบบนิเวศและทรัพยากรทางทะเล รวมถึง การล่องเรือไปตามคลองเพื่อชมป่าชายเลน ที่อุดมสมบูรณ์ ชมหิ่งห้อยในยามค่ำคืน และการลิ้มรสอาหารในแบบเฉพาะของท้องถิ่น

ตำบลหนองเสม็ด มีลักษณะภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มเหมาะสำหรับการเกษตร ทำนา เลี้ยงสัตว์ ปลูกพืชผลไม้ เช่น เงาะ มังคุด ทุเรียน ลองกอง เป็นต้น และประมงชายฝั่งพื้นบ้านขนาดเล็ก นอกจากนี้ พื้นที่บางส่วนตามชายฝั่งทะเล รวมถึงบริเวณปากแม่น้ำที่มีน้ำเค็มท่วมถึงซึ่งอุดมไปด้วยตะกอนดินเลนทับถมเป็นป่าชายเลนที่อุดมไปด้วยพันธุ์ไม้ เช่น โกงกางใบเล็ก โกงกางใบใหญ่ ไม้แสม ตะบูน รวมถึงเป็นที่อยู่อาศัยและแหล่งเพาะพันธุ์ของสัตว์น้ำ สำหรับสัตว์ป่าที่พบตามป่าชายเลนส่วนใหญ่ ได้แก่ นกยาง นกกระจิบ ลิงแสม เสือปลา เป็นต้น นอกจากนี้ ในชุมชนยังมีการสานออบจากใบจากที่ยังคงอนุรักษ์สืบต่อกันมาจากรุ่นต่อรุ่นอีกด้วย

หลังจากการลงสำรวจพื้นที่และเก็บข้อมูลชุมชนในแต่ละตำบล ทางสาขาวิชาการท่องเที่ยว ได้นำข้อมูลที่ได้มาเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการอบรมเชิงปฏิบัติการ “การพัฒนาอัตลักษณ์ท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมและยกระดับการท่องเที่ยวโดยชุมชน” ซึ่งเป็นกิจกรรมแรกของโครงการฯ โดยใช้เวลาในการดำเนินกิจกรรม ตำบลละ 3 วัน ในเดือนมีนาคมและเมษายนที่ผ่านมา โดยได้รับเกียรติจาก ผศ.องอาจ โอ้โหลม และ ผศ.รัฐนิษฐ์ ศิริวัฒนกุลฤทัย อาจารย์ประจำภาควิชาศึกษาทั่วไป คณะศิลปศาสตร์ เป็นวิทยากรรับเชิญในการบรรยายให้ความรู้ภาคทฤษฎีเรื่อง “แนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์” และ “อัตลักษณ์ของชุมชน”

ในส่วนของภาคปฏิบัติ วิทยากรให้ผู้เข้ารับการอบรมฝึกค้นหา ทำความเข้าใจเกี่ยวกับองค์ประกอบและประเภทของอัตลักษณ์ และระดมความคิดเห็นในการค้นหาอัตลักษณ์ของชุมชน และนำมาอภิปราย พร้อมทั้งหาข้อสรุปและแนวทางให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยแบ่งเป็นกลุ่มย่อย 2 กลุ่ม กลุ่มละ 20 คน โดยมีอาจารย์ประจำสาขาวิชาการท่องเที่ยว เป็นวิทยากรประจำกลุ่ม กลุ่มละ 2 คน คอยให้คำแนะนำ หลังจากนั้น เป็นการบรรยายเรื่อง “การนำอัตลักษณ์ชุมชนมาใช้ในการส่งเสริมและยกระดับการท่องเที่ยวโดยชุมชน” ซึ่งเน้นให้ผู้เข้าอบรมช่วยกันระดมความคิดเห็นเพื่อค้นหาอัตลักษณ์ชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยว รวมถึงคิดสรร และเลือกอัตลักษณ์ชุมชนที่น่าสนใจมาใช้เป็นสินค้าและการบริการทางการท่องเที่ยว

เป้าหมายของการอบรมเชิงปฏิบัติการในครั้งนี้ มุ่งเน้นให้ผู้เข้าอบรมได้เรียนรู้จากการปฏิบัติ การร่วมกันระดมความคิดเห็นในการนำอัตลักษณ์ท้องถิ่นที่มีลักษณะเฉพาะบ่งบอกความเป็นตัวตนของชุมชน เป็นแนวทางในการส่งเสริมและยกระดับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อเป็นโอกาสในการสร้างงาน พัฒนาอาชีพ ทำให้เกิดการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น โดยมุ่งเน้นการฟื้นฟูเศรษฐกิจและยกระดับโครงสร้างพื้นฐาน ผ่านการเพิ่มประสิทธิภาพการท่องเที่ยว เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงภายใต้ขีดความสามารถของทรัพยากรทางการท่องเที่ยว ทั้งนี้ การส่งเสริมการท่องเที่ยวจากอัตลักษณ์ของท้องถิ่นที่มีทิศทางและแนวคิดในการรักษาอัตลักษณ์ชุมชนไปในทิศทางเดียวกัน จะช่วยให้ชุมชนมีจุดขายที่แตกต่างจากแหล่งท่องเที่ยวอื่น ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดภาพจำและความประทับใจ ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้อยากกลับมาเยี่ยมชมอีก อันจะส่งผลให้การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเกิดความยั่งยืน นอกจากนี้ การอบรมฯ ยังช่วยส่งเสริมให้ชุมชนตระหนักเห็นคุณค่าและภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ท้องถิ่นของชุมชนตนเองที่มีความโดดเด่น น่าสนใจ บ่งชี้ให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะของชุมชน ซึ่งแสดงถึงความเจริญงอกงามที่แสดงออกมาในรูปแบบของภาษา คติ ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลปะที่มีการสืบทอดปฏิบัติกันมา

สาขาวิชาการท่องเที่ยว
คน-ศิลปศาสตร์